

Kampioenen en coniferen met karakter

80 jaar Pinetum de Dennenhorst: het genus *Pinus*

Pinetum de Dennenhorst in Lunteren* vierde in 2014 haar 80-jarig bestaan. Henry Dinger en opeenvolgende beheerders hebben in de loop der jaren een prachtige collectie coniferen bijeen gebracht. De collectie telt bijzondere soorten, waarvan er inmiddels vele op leeftijd zijn. Zo is goed te zien welke soorten het in ons klimaat op zure zandgrond goed doen.

In het beheer staan schoonheid en ruimte centraal. Tijdens de grote schoonmaak van 2007 is het pinetum flink gedund, waardoor de bomen weer lucht en ruimte gekregen hebben. Inmiddels is het een prachtig natuurlijk park, waarin groen in rijke combinaties van schakering, textuur en structuur te bewonderen zijn

De afgelopen jaren is de naamgeving geverifieerd en zijn de bomen opnieuw in kaart gebracht**. In een reeks artikelen zullen van de verschillende genera van de dennenfamilie (Pinaceae) de hoogtepunten en ontdekkingen worden uitgelicht. In

deze eerste bijdrage gaan we voor het geslacht *Pinus*.

Met 27 soorten, natuurlijke variëteiten en soortkruisingen en 17 cultivars is *Pinus* het meest soortenrijke geslacht in De Dennenhorst. De collectie telt soorten uit de gehele gematigde zone en geeft een representatief beeld van de variatie in het genus. De dennen bevinden zich over het gehele terrein met een groot deel in het noorden. Hieronder volgt de top tien van bijzonder mooie exemplaren, zeldzame soorten en bomen met een sprekend verhaal.

1. *Pinus armandii*, Chinese witte den (1406 B1rb 1966)***, is vernoemd naar pater Armand David, die als eerste westerling de boom in 1875 ontdekte. De introductie in Europa vond in 1895 plaats door pater Paul Farges. Het is een wijdverspreide boom in de bergen van China en aangrenzende gebieden. Wit slaat op de aanblik van deze vijfnaaldige den die tot de 'soft pines' behoort, zoals te voelen is aan de zachte kwastjes van naalden. De naalden vertonen veelal een kenmerkende knik; de kegels zijn typisch tonvormig. Met 15 meter is het een zeldzame en charmante kampioen voor Nederland.

2. *Pinus ×schwerinii*, Schwerin-den (955 B2lo 1956) dankt zijn naam aan het landgoed van graaf Von Schwerin in de buurt van Berlijn waar deze kruising in 1905 gevonden werd. Pas in 1931 werden *P. strobus* en *P. wallichiana* als ouders erkend. De Schwerin-den heeft de hangende naalden van *P. wallichiana* (tranenden), maar compactere naalden door de genen van de *P. strobus* (Weymouthden). Met tegenlicht spreiden de gesluierte takken in de open kroon een sprookjesachtige elegantie tentoon.

3. *Pinus flexilis*, buigzame den (1017 A3mo 1956) is een 'soft pine' uit de VS. De twijg is zo buigzaam, dat je hem zelfs in een knoop kunt leggen. De habitus is mooi kegelvormig, waarbij de takken als kandellabers omhoog gericht zijn. In de zomer draagt hij dikbetaande langwerpige kegels in de top. *Pinus flexilis* komt weinig voor in Nederland, mede vanwege zijn gevoeligheid voor blaasroest.

4. *Pinus peuce*, Balkanden (307 A3mo 1941) is een stoere 'soft pine' die weinig gevoelig is voor deze roestschimmel. Opmerkelijk is dat deze soort uit het achterland van Europa pas in 1839 is ontdekt. Zo'n drie eeuwen nadat de Amerikaanse *P. strobus* in de 16^e eeuw in Frankrijk is geïntroduceerd. De Balkanden onderscheidt zich duidelijk met een dikkere, kale, fris-appelgroene twijg. Deze boom

heeft een enorme zijtak die naar het westen wijst en vervolgens als een kleine stam weer in de hoogte. De bodem onder dit trotse exemplaar is bezaaid met banaanvormige kegels, kenmerkend voor vele vijfnaaldige dennensoorten. Let op de wortelopslag op vijf meter ten noorden van de stam, waarmee de boom zich een weg zoekt om zich zo ook vegetatief te verspreiden.

5. *Pinus ponderosa*, gele den (695 A2lo 1950) is een zwaargewicht van het pine-tum. Ponderosa slaat op het gewicht van het hout met een geel-oranje bast. De naalden zijn geelgroen tot donkergroen aan een glanzende twijg. Na even tellen kom je uit bij drie naalden per bos, waarmee hij overeenkomt met *P. jeffreyi*, die een berijpte twijg en blauwgroene naalden heeft. Zijn forse stam reikt krachtig tot een hoogte van 20 meter. Voor Nederland

Pinus armandii (Chinese witte den), jonge kegel

Foto: Martin Heutink

momenteel een geregistreerd record. In Noord-Amerika kan hij wel doorgroeien tot 65 meter. Het is een beeldbepalende boom van het (wilde) westen.

6. *Pinus strobus* 'Pendula' (1699 A1lb 1985) is nog maar in de dertig, maar al een bijzonderheid om te zien. Hij vormt een hoofdstam, die de aarde weer op zoekt. *P. strobus* is een Amerikaanse 'soft pine' met een klein toefje haren achter de naaldenaanhechting. Al in 1866 werd deze cultivar 'Pendula' gedoopt, wat de hangende kop van deze cultivar treffend beschrijft.

7. *Pinus banksiana*, struikden (1254 A1mo 1961) is een boom van extremen. In Oost- Noord-Amerika groeit

Pinus peuce (Balkanden) met enorme zijtak

Foto: Martin Heutink

Pinus nigra 'Aurea', vurig geel jong schot

Foto: Martin Heutink

hij tot aan de poolcirkel met temperaturen tegen de $-50\text{ }^{\circ}\text{C}$, maar de zaden kiemen pas bij temperaturen boven de $+50\text{ }^{\circ}\text{C}$. Het is een echte pionier, die zich na een brand snel vestigt, al op jonge leeftijd kegels vormt en daarna is het 'wachten'. Dit verklaart waarom deze kleine boom zo vol gekromde kegels zit. Maar ook in uiteindelijke climaxvegetaties handhaaft hij zich goed. Deze twee-naaldige den is zeer karakteristiek en gemakkelijk te herkennen aan zijn kleine gekromde kegels.

8. *Pinus nigra 'Aurea'* (1041 B2lb) is een blikvanger waar je van een afstand voor kunt gaan staan. De goudgele kleur blijft nagenoeg het hele jaar zichtbaar. Aan het eind van de winter zou je kunnen gaan twijfelen aan de naam, maar in het voorjaar vlamt de boom weer op met vurig geel jong schot.

9. *Pinus mugo, bergden* (472 A2mm 1945) is rondom een kampioen van 44 meter omtrek, dat je het beste kunt ervaren door er een rondje omheen te lopen. In de Europese Alpen vormt hij zo groene tapijten in de bergen. De naalden zijn kort en staan rondom de tak als een 'pleeborstel'. De struik is een dankbaar landschapselement voor grote vakbeplantingen. En voor de kleine tuin zijn verschillende compacte cultivars geselecteerd, waaronder *P. mugo 'Mops'* een klassieker is. Een andere struikvormende den is *P. pumila 'Glauc'* (698 B3mb1950), een blauwe selectie van de Siberische dwergden. Deze struik uit Oost-Azië is een tapijtvormer, die boven de boomzone groeit en tot aan de poolcirkel reikt. Door het jaar heen leidt hij een onopvallend bestaan, maar in het vroege voorjaar komt de struik pittig tot 'bloei' in felle knalroze/rode kleuren.

10. *Pinus sylvestris, groveden* (2025 D4rb) is moeilijk weg te denken uit het Nederlandse landschap. Na de laatste ijstijd koloniseerde deze boom de kale vlakten in onze streken. Het is een echte pionier die dan ook gemakkelijk aarde op de heide en in de woeste gronden die in 1886 aan de basis stonden van het Lunterse Buurtbos. De groveden gaat ook vaak door als vliegeden. De naam valt te verklaren door de vleugel aan het zaad, die het kleine en

Pinus pumila 'Glauca', een blauwe selectie van de Siberische dwergden
Foto: Martin Heutink

lichte zaad met de wind laat verspreiden. De grove den is dan ook de meest verspreide den in het pinetum en de op één na wijdst verbreide naaldboom ter wereld. Onderweg is deze den al van verre te onderscheiden door de oranje bovenkant van de stam tegen een blauwige kleur van de kroon.

Inmiddels zijn wereldwijd meer dan vijftig botanische variëteiten van deze soort beschreven, waarvan er drie door Farjon als variëteit erkend zijn. In de Dennenhorst staan naast de klassieke vorm uit onze streken met een meer of minder rechte stam (B2rm 1966) enkele bijzondere vormen. *Pinus sylvestris* 'Watereri' (941 B2rb) is een lage selectie zoals hij in het hoge noorden in het wild voorkomt. En deze 'octopus' is een bijzonderheid die, verscholen achter een *Taxus*, met acht armen de hoogte in reikt. □

Voetnoten:

*Pinetum De Dennenhorst is vrij toegankelijk. Voor een bezoek onder begeleiding van een gids neemt u dan contact op met info@pinetum.eu Wilt u coniferen leren onderscheiden dan kunt u deelnemen aan de eendaagse cursus 'Welke conifeer is dat?' Meer info www.pinetum.eu en www.conifers.nl

**Met dank aan de begeleidingscommissie van het naamgevingsproject: Hans Janssen (dendroloog), Wilbert Hetterscheid (Von Gimborn Arboretum) en Beline Geertsema (Nederlandse Tuinenstichting) voor de borging van de kwaliteit; de Stichting Vrienden van het Pinetum voor het dragen van het project en de provincie Gelderland, Mr. Laurens Takken Natuurfonds van het Prins Bernard Cultuurfonds, de Rabobank en de Noaber Foundation voor het beschikbaar stellen van hun fondsen voor het ontsluiten van deze groene schatkamer.

***Om de bomen zelf te kunnen bezoeken wordt het boomnummer, de locatie en indien mogelijk het plantjaar vermeld, overeenkomstig met de etiketten aan de boom. Voor oriëntering met de locatie, zie www.pinetum.eu

Pinus sylvestris (grove den), een acht-stammig exemplaar
Foto: Martin Heutink

